

Preamble: Dit document begon als een wetenschappelijk artikel over vakterminologie in de haptotherapie, maar groeide gaandeweg uit tot méér dan een onderzoek: het kreeg gaandeweg ook het karakter van een manifest. Het wil niet alleen kennis presenteren, maar vooral uitnodigen tot reflectie en dialoog. Daarom kan het op twee niveaus gelezen worden: (1) als onderzoek, met een systematische inventarisatie van veelgebruikte termen en hun betekenis; en (2) als uitnodiging tot gesprek, binnen beroepsvereniging, opleidingen en intervisiegroepen over de vraag hoe wij als haptotherapeuten woorden gebruiken om ervaringen, gevoelens en theoretische begrippen te duiden. Het document beoogt geen definitieve antwoorden te geven, maar nodigt uit tot gezamenlijk verkennen van de balans tussen persoonlijke verwoording en theoretische consistentie, waardoor zichtbaarder wordt wie wij zijn als beroepsgroep en hoe wij ons positioneren in de gezondheidszorg in Nederland.

Vakterminologie in de haptotherapie: inventarisatie en uitnodiging tot dialoog

Gert A. Klabbers¹

Samenvatting

Haptotherapeuten gebruiken uiteenlopende termen om lichamelijke en relationele ervaringen te duiden, zoals affectiviteit, gemoed, grenzen, nabijheid en presentie. Meer theoretische begrippen, zoals de door Frans Veldman beschreven zijnsmodaliteiten en gevoelsvermogens, worden in de praktijk minder gebruikt. Dit onderzoek inventariseert welke termen haptotherapeuten het meest gebruiken en hoe zij deze interpreteren. Op basis van een schriftelijke vragenlijst onder 40 haptotherapeuten blijkt dat persoonlijke betekenisgeving vaak zwaarder weegt dan strikt-theoretische definities. Tegelijkertijd is er een duidelijke behoefte aan een systematische verankering van de terminologie. Gerichtte scholing en expliciete uitwerking van Veldmans begrippen kunnen helpen om de kloof tussen theorie en praktijk te verkleinen. Daarbij blijft het van belang om ruimte te laten voor persoonlijke verwoordingen, zodat de unieke ontmoeting van therapeuten en patiënten behouden blijft. Een consequente integratie van theoretische terminologie zou kunnen bijdragen aan de professionalisering en positionering van de haptotherapie.

Trefwoorden: haptotherapie, vakterminologie.

Inleiding

De terminologie binnen de haptotherapie wordt niet gekenmerkt door een strikt afgebakend jargon, maar door de gevoelsmatige en belichaamde betekenis die aan woorden wordt toegekend.

Termen zoals aanwezig zijn, ruimte geven, dragen/draagkracht en nabijheid ontleen hun betekenis in de haptotherapie aan lichamelijk gevoelde ervaringen en relationele afstemming. Daarmee onderscheiden zij zich van het gebruik in andere disciplines, waar de betekenis vaak meer cognitief of gedragsmatig wordt ingevuld. Hoewel dergelijke begrippen ook in andere vormen van zorg en begeleiding voorkomen, verwijzen zij binnen de haptotherapeutische context naar intermenselijke processen en affectieve betrokkenheid.

Taal in de haptotherapie is niet louter beschrijvend, maar ook ervaringsdragend: woorden scheppen een gedeelde gevoelswereld tussen therapeut en patiënt.

Het vermijden van vakterminologie kan afbreuk doen aan de nuance en gelaagdheid van het haptotherapeutische werkveld. Tegelijkertijd kan een

gebrek aan eenduidigheid leiden tot misverstanden in intercollegiale communicatie of richting patiënten. Het is daarom wenselijk dat de terminologie systematisch geïnventariseerd en verhelderd wordt.

Dit document bevindt zich op de grens tussen onderzoek en manifest: het combineert een systematische inventarisatie van vakterminologie met een uitnodiging tot reflectie en dialoog binnen de beroepsgroep.

Theoretisch kader

Frans Veldman (1921-2010), grondlegger van de haptonomie, omschreef haptotherapeutisch contact als een vorm van relationele nabijheid die gericht is op het bevorderen van gevoelsmatige openheid (Veldman, 1988; 2007). In deze benadering krijgt taal een belichaamde functie: woorden verwijzen niet alleen naar abstracte concepten, maar roepen tevens innerlijke beleving en gevoelsresonantie op.

Binnen de haptotherapie ontstaat hierdoor een spanningsveld tussen enerzijds de persoonlijke betekenisgeving van therapeuten en anderzijds de behoefte aan professionele standaardisering van termen.

¹Dr. Gert A. Klabbers, Gz-Haptotherapeut & Postdoctoraal Onderzoeker Haptotherapie. Therapiecentrum, Ietje Kooistraweg 25, 7311 GZ Apeldoorn, Nederland. Correspondentie: praktijk@gertklabbers.nl 07-09-2025

De betekenis van taal in de haptotherapie sluit aan bij de fenomenologische visie van Merleau-Ponty (1908-1961). Hij beschouwde taal niet uitsluitend als communicatiemiddel, maar tevens als een vorm van belichaamde expressie (Merleau-Ponty, 2009).

Woorden ontstaan volgens hem vanuit de geleefde ervaring: taal is niet slechts een etiket dat achteraf op ervaringen wordt geplakt, maar draagt en vormt de ervaring zelf. In die zin functioneert taal als een 'gestalte van betekenis' waarin het gevoelsmatige en lichamelijke tot uitdrukking komen.

Binnen de haptotherapie krijgt dit een specifieke invulling: begrippen als nabijheid of presentie functioneren niet enkel als abstracte concepten, maar verwijzen naar een direct ervaarbare, affectief-gevoelde dimensie van het contact. Deze belichaamde taalopvatting maakt inzichtelijk waarom persoonlijke verwoording en theoretische consistentie voortdurend in dialoog staan: taal is zowel individueel geworteld in het gemoed als ingebed in een professioneel begrippenkader.

Dit onderzoek richt zich op dat spanningsveld, met als doel de bestaande terminologie binnen de haptotherapie systematisch te inventariseren.

Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is inzicht te verkrijgen in de vakterminologie binnen de haptotherapie. Door de meest gebruikte termen en hun definities systematisch in kaart te brengen, beoogt het onderzoek bij te dragen aan scherpere begripsafbakening en grotere transparantie in de professionele communicatie.

Een heldere eenduidige terminologie kan de onderlinge afstemming tussen haptotherapeuten verbeteren en tegelijkertijd de interactie met andere zorgprofessionals en patiënten verduidelijken.

Methode

Dit onderzoek had een explorerend karakter en richtte zich op het in kaart brengen van het vaktaalgebruik onder haptotherapeuten. Daarvoor vulden 40 haptotherapeuten in Nederland een schriftelijke vragenlijst in. Zij benoemden tien belangrijke vaktermen, gaven per term een korte definitie en reflecteerden op de verwachte betekenisovereenstemming met collega's. Daarnaast werden ervaringen met miscommunicatie, de behoefte aan eenduidigheid of standaardisering, en suggesties voor verbetering van afstemming en transparantie geïnventariseerd.

De zeven meest frequent genoemde vaktermen en hun definities werden, voor zover daarin vermeld, vergeleken met het *Woordenboek van de Haptonomie* (Veldman & Soler, 2013). Alle gegevens zijn geanonimiseerd verwerkt.

Aan de deelnemers werd gevraagd uitsluitend te putten uit eigen ervaringen en opvattingen, zonder

gebruik te maken van externe bronnen of overleg met collega's. Dit was bedoeld om de variatie en betrouwbaarheid van de resultaten te vergroten.

De gecompileerde antwoorden zijn aan alle deelnemers teruggekoppeld. Zij kregen de gelegenheid om de weergave van de data te controleren, onnauwkeurigheden te corrigeren en suggesties te doen ter verduidelijking of aanvulling. Op deze wijze werd de inhoudelijke validiteit van de data versterkt en de representativiteit van de resultaten gewaarborgd.

Resultaten: vaktermen

In de periode van 1 juli t/m 31 augustus 2025 vulden veertig haptotherapeuten de vragenlijst in. In totaal werden 152 unieke termen genoemd.

De dertig termen die meer dan eenmaal werden vermeld, zijn (in alfabetische volgorde): aanraken, affectiviteit, authenticiteit, bevestiging, contact, draagkracht, eigenheid, emoties, gemoed, gewaarworden, grenzen, haptomimiek, intimiteit, lichaamsbewustzijn, nabijheid, openen versus sluiten, presentie, prudent, relatie, ruimte, samen, sensitief, transparant, veerkracht, veiligheid, verbinding, vitaliteit, voelen en zelfbescherming.

De zeven meest frequent genoemde termen (affectiviteit, gemoed, grenzen, nabijheid, presentie, ruimte en voelen) worden hieronder (in alfabetische volgorde) nader toegelicht, omdat zij een indicatie geven van de taal die het vaakst wordt gebruikt om haptotherapeutische processen en ervaringen te beschrijven.

Affectiviteit

Respondenten: warmte, nabijheid en betrokkenheid, gedragen door respect en erkenning van de ander. Onvoorwaardelijkheid en verbinding werden als centrale kenmerken genoemd. Lichaamstaal, houding en fysieke aanwezigheid spelen een belangrijke rol.

Woordenboek van de Haptonomie (p. 11): "betreft de vorm van contact die betekenis geeft aan het menselijk bestaan en die een werkelijk menselijke zijnswijze openbaart. Affectiviteit maakt de haptische ontmoeting mogelijk".

Samenvatting: Affectiviteit is een relationeel proces waarin voelbare aanwezigheid, respect en erkenning centraal staan. Het vormt zowel een praktische kwaliteit van interactie als een fundamentele menselijke eigenschap, en is daarmee de kern van de haptische ontmoeting.

Gemoed

Respondenten: centrum van eigenheid, waar gedachten, herinneringen, emoties en stemmingen samenkomen en in het hier-en-nu beleefd worden. Bron van zelfbegrip en relationele afstemming.

Woordenboek van de Haptonomie (p. 36): “Betreft het menselijke intieme gevoelsleven, openbaring van de affectiviteit” en “is gevoelszetel van de passies”.

Samenvatting: Het gemoed fungeert als innerlijk referentiepunt waarin gevoelens, emoties en herinneringen geïntegreerd worden en vormt zo de basis voor authentiek zelfcontact en voor contact met anderen.

Grenzen

Respondenten: lichamelijk en energetisch voelbaar, bijvoorbeeld via spanning, ademhaling of openheid/geslotenheid. Verwijzen naar het weten wanneer handelen of terugtrekken passend is.

Woordenboek van de Haptonomie: Geen definitie, wat wellicht het dynamische en ervaringsgerichte karakter van het begrip benadrukt; grenzen worden namelijk vooral via voelen en beleven ontdekt en zijn context- en persoonsafhankelijk.

Samenvatting: Grenzen zijn de beleefde onderscheidbaarheid van het zelf ten opzichte van de ander. Ze manifesteren zich lichamelijk, emotioneel en energetisch, en vormen een fundament voor eigen integriteit en heldere interactie.

Nabijheid

Respondenten: ervaring van persoonlijke ruimte en intimiteit, waarbij de ander dichtbij kan zijn zonder verlies van eigen grenzen of zelfgevoel.

Woordenboek van de Haptonomie: Geen definitie; Veldman (1970) spreekt wel over de ‘nabijheidszone’: de ruimte tot circa een armlengte, waar direct affectief contact plaatsvindt.

Samenvatting: Nabijheid is een beleefde zone van intimiteit waarin affectief contact, verbondenheid, bescherming en troost zich op natuurlijke wijze kunnen ontwikkelen, zonder verlies van het eigen zelfgevoel of eigen grenzen.

Presentie

Respondenten: bewust, zintuiglijk en relationeel aanwezig zijn in het hier-en-nu, met open aandacht en betrokkenheid voor zichzelf, de ander en de omgeving.

Woordenboek van de Haptonomie (p. 63): “Uitdrukking van ipseïteit*: een dynamische actualiteit waarbij happerceptieve vermogens beschikbaar zijn en anticipatie wordt opgeroepen.” *Ipeïteit: Staat van persoonlijke vervolmaking en eigenheid van het *zich-zelf-zijn* in alle omstandigheden...” (p. 48).

Klabbers & Kegels (2025): “Voelbaar aanwezig zijn in het hier en nu, ten aanzien van jezelf en de ander, waarbij de ander wordt uitgenodigd tot wederkerigheid.”

Samenvatting: Presentie is een dynamische voelbare aanwezigheid waarin bewustzijn, zintuiglijkheid en relationele betrokkenheid samenkomen. Het vormt een uitnodiging tot

wederkerig contact en wordt gekenmerkt door openheid en afstemming.

Ruimte

‘Ruimte’ wordt door respondenten het vaakst genoemd en het meest uitgebreid beschreven.

Respondenten: ruimte heeft betrekking op hoe iemand zich positioneert: groot of klein, vrij of beklemd, zichtbaar of teruggetrokken. Ruimte is voelbaar in houding, beweging en stem, en weerspiegelt vaak de mate van vrijheid om zichzelf te uiten, te voelen en plaats te nemen in de wereld. Een beperkte ruimte kan spanning en verstarring oproepen, terwijl ervaren ruimte juist zachtheid, stevigheid en openheid mogelijk maakt.

Ruimte kan worden opgevat als een existentiële én relationele dimensie van het menselijk bestaan. Het verwijst zowel naar de innerlijke staat van zijn als naar de mogelijkheid om zich te bewegen en aanwezig te zijn in relatie tot de omgeving en de ander. Daarbij heeft ruimte ook een psychologische en emotionele betekenis: ruimte geven aan gevoelens, gedachten of aan het bestaan van de ander. Dit betekent toestaan dat iets er mag zijn, zonder het te vergroten of te verkleinen.

De haptotherapeut kan de patiënt laten ervaren hoe het is om de eigen ruimte te verkennen (bijvoorbeeld via het voelen van de voeten of de ademhaling) en de omringende ruimte waar te nemen (zoals geluiden of de aanwezigheid van anderen). Zo ontstaat bewustzijn van hoe iemand zich beweegt in de leefwereld en in relatie tot anderen.

Woordenboek van de Haptonomie: Geen definitie, wat de noodzaak onderstreept van ervaringsgericht onderzoek, waarin haptotherapeuten via voelen en beleven de betekenis en grenzen van dit begrip zelf ontdekken en concretiseren.

Samenvatting: Ruimte is de gevoelde staat van zijn en de bewegingsvrijheid die iemand ervaart in zichzelf en in relatie tot de omgeving. Deze kan lichamelijk beleefd worden (ademruimte, spanning, ontspanning) of relationeel (in het contact met de ander of in de gedeelde ruimte). Ruimte kan groot of klein aanvoelen, zacht of beklemmend, open of begrensd. In therapie gaat het om het verkennen van de eigen ruimte, de ruimte van de ander en de gezamenlijke ruimte, en om het ervaren hoe vrij iemand zich voelt om letterlijk en figuurlijk zijn of haar plaats in te nemen.

Voelen

Respondenten: een direct en tastend contact met jezelf en de omgeving. Het kan prettig of onprettig zijn, dichtbij of veraf, vertrouwd of nieuw. Vaak speelt de vraag: mag het gevoel er zijn, of moet het verdwijnen? Voelen kent een dynamiek van openen en sluiten: je toewenden of terugtrekken, beschikbaar zijn of afsluiten. Dit laat zien hoe iemand in contact

staat met zichzelf, de ander en de situatie. Voelen kan verdiepen tot doorvoelen: aandachtig aanwezig zijn bij wat er gevoeld wordt, zonder oordeel of vermijding.

Tijdens aanraking nodigt de haptotherapeut de patiënt uit om niet alleen zichzelf, maar ook de ander (bijvoorbeeld de therapeut, een bal, de grond) te voelen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen het scannen van de ander en het in jezelf waarnemen van de ander.

Voelen is niet alleen een interne ervaring, maar ook relationeel: de ander kan voelbaar worden in jezelf, net zoals jij in de ander. Dit vraagt een open, wederkerige aandacht. Voelen strekt zich uit naar het relationele domein, bijvoorbeeld in invoelend luisteren: aanwezig zijn bij de ander met een tastende, open aandacht, zonder oordeel of haast.

Woordenboek van de Haptonomie: Geen definitie; komt zesendertig keer voor in de beschrijving van andere woorden.

Samenvatting: Voelen wordt beschouwd als een primaire, tastende manier van contact maken met de wereld, de ander en zichzelf. Voelen is altijd hier-en-nu, direct, lichamelijk en concreet. Het kan worden opgevat als een embodied sense of self (Merleau-Ponty, 2009), waarin lichamelijke gewaarwording de basis vormt voor zelfervaring en intersubjectieve ontmoeting.

Samenhang Ruimte en Voelen

Ruimte en voelen zijn nauw met elkaar verweven, spelen een centrale rol in het therapeutisch proces en beïnvloeden elkaar wederkerig. De mate van ervaren ruimte bepaalt vaak hoe iemand kan voelen: meer ruimte nodigt uit tot openheid en doorvoelen, terwijl beperkte ruimte kan leiden tot afsluiting of verkramping. Omgekeerd kan het doorvoelen van het eigen lichaam en de ander het besef van ruimte verruimen en verdiepen.

In de haptotherapie functioneren ruimte en voelen als wegwijzers: zij ondersteunen patiënten bij het onderzoeken van hun bestaan en relaties, maken vrijer bewegen mogelijk en vergroten de ervaring van aanwezigheid in zichzelf en in de wereld.

Resultaten: reflecties

Consensus en variatie

Haptotherapeuten gaven aan dat er consensus bestaat over de kernbetekenis van vaktermen, terwijl verwoording, nuance en toepassing per therapeut kunnen verschillen. Deze variatie wordt beïnvloed door eerdere professionele ervaringen, door persoonlijke interpretatie en opleidingsachtergrond.

Niet alle termen worden door iedere haptotherapeut gebruikt of altijd op dezelfde manier toegepast, wat aangeeft dat sommige begrippen extra context of uitleg vereisen.

Tegelijkertijd blijft de gedeelde essentie van de begrippen herkenbaar, wat aantoonde dat het haptotherapeutische taalgebruik een balans vormt tussen een gemeenschappelijke basis en persoonlijke invulling.

Verwarring en miscommunicatie

Binnen intercollegiaal overleg wordt weinig fundamentele verwarring ervaren; verschillen hebben vooral betrekking op nuance of interpretatie.

Bij patiënten is de situatie genuanceerder: sommige patiënten begrijpen vaktermen direct, anderen hebben meer context of alternatieve verwoording nodig.

Haptotherapeuten passen hun taal aan om aan te sluiten bij de beleving van de patiënt. Verwarring wordt niet als probleem gezien, maar als onderdeel van het therapeutisch proces, waarbij het zoeken naar woorden voor het ervaren centraal staat.

Behoeftte aan eenduidigheid

Er is herkenning van een zekere behoefte aan eenduidigheid, vooral voor kernbegrippen die door opleidingen en collega's gebruikt worden.

Eenduidige terminologie kan intercollegiaal overleg vergemakkelijken, consistentie binnen opleidingen vergroten en communicatie naar andere disciplines en patiënten transparanter maken. Tegelijkertijd moet standaardisatie voorzichtig gebeuren; te veel uniformiteit kan het persoonlijke maatwerk en de ervaringsgerichte invulling van vaktermen beperken.

Respondenten pleiten voor een balans: een beperkte set kernbegrippen uniform hanteren, met ruimte voor persoonlijke interpretatie en contextspecifieke toepassing.

Bevordering van afstemming en transparantie

Praktisch gezien kunnen opleidingen regelmatig vaktermen vergelijken en overeenstemming bereiken over kernbegrippen. Overzichtelijke documenten, zoals A4'tjes met definities en toepassingen, maken begrippen toegankelijk voor collega's, verwijzers en patiënten. Intervisie, nascholing, artikelen en symposia dragen bij aan kennisdeling en verdieping.

Het is belangrijk dat haptotherapie herkenbaar en toegankelijk blijft én dat het persoonlijke, gevoelsmatige en ervaringsgerichte karakter van het vak behouden blijft.

Discussie

Zijnsmodaliteiten

Op basis van de literatuur werd verwacht dat enkele van de door Frans Veldman (2007) gedefinieerde zijnsmodaliteiten (Insensus, Rationalis, Affectus en Concentus) (zie bijlage 1, p. 6) tot de top tien van de meest frequent genoemde vaktermen

zouden behoren, of tenminste vaker dan eenmaal zouden worden genoemd.

Deze verwachting werd niet bevestigd: de begrippen zijn geen gemeengoed in de dagelijkse reflectie en communicatie van haptotherapeuten. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn wellicht hun abstractheid, verschillen in opleidingsachtergrond en de kloof tussen theorie en praktijk.

De auteur veronderstelt dat een sterkere verankering van de zijnsmodaliteiten in het professionele taalgebruik het haptotherapeutisch handelen zou kunnen verdiepen en mogelijk kan bijdragen aan maatschappelijke legitimering en wetenschappelijke profilering van het vakgebied.

Vervolgonderzoek is wenselijk naar hoe deze begrippen worden onderwezen, geïnternaliseerd en toegepast, zodat strategieën ontwikkeld kunnen worden om het theoretisch bewustzijn en de terminologische samenhang binnen de haptotherapie te versterken.

Zijnsmodaliteiten beschrijven de affectieve wijze waarop mensen zich tot zichzelf, de ander en hun omgeving verhouden. Zij vormen fundamentele dimensies van het menselijk bestaan en bieden een raamwerk om zowel interpersoonlijke interacties als innerlijke belevingen te begrijpen en te duiden.

In de haptotherapie worden deze concepten niet alleen theoretisch onderscheiden, maar ook lichamelijk en relationeel ervaren. De termen zijn specifiek binnen de haptotherapie ontwikkeld en hebben buiten dit domein nog nauwelijks ingang gevonden in psychologie en geneeskunde. De auteur beoogt hierin verandering te brengen door de zijnsmodaliteiten schematisch weer te geven en expliciet te verbinden met de praktijk van de hulpverlening (zie bijlage 1, p. 6).

Het gepresenteerde schema in bijlage 1 is gebaseerd op de door Frans Veldman beschreven zijnsmodaliteiten en werd door de auteur aangevuld met de modaliteit Apertus, die de ontvankelijkheid en openheid van het jonge kind belichaamt. Daarmee fungeert het schema als theoretisch raamwerk en reflectie-instrument, zonder de status van gevalideerde of algemeen aanvaarde indeling te claimen.

Gevoelsvermogens

Ook de door Frans Veldman (2007) gedefinieerde gevoelsvermogens (Assensus, Circumsensus, Persensus en Transsensus) komen niet voor in de top tien van meest genoemde vaktermen.

Zoals Klabbers (2020) stelt: “Mensen kunnen zichzelf voelend waarnemen, gevoel hebben voor de ruimte om zich heen en ze kunnen gevoel hebben voor andere mensen. Mensen kunnen invoelen, aanvoelen, doorvoelen, meevoelen en bovenal kunnen zij innerlijke gemoedsbelevingen bij zichzelf en bij de ander gewaarworden en gewaarzijn”.

Veldman (2007) maakt in *Levenslust en Levenskunst* een onderscheid tussen de rationele gevoelsvermogens (Assensus en Circumsensus) en de affectieve gevoelsvermogens (Persensus en Transsensus).

Assensus: het vermogen om buiten zichzelf te voelen, via een voorwerp (p. 331-334). *Circumsensus*: het vermogen om hetgeen zich om ons heen bevindt gewaar te worden, zonder dat er sprake is van tactiel contact (p. 334-336). *Persensus*: vermogen tot bevestigend thymotactiel-affectief contact (p. 339-341). *Transsensus*: vermogen tot een affectief-bevestigende happerceptie (p. 337-339).

Deze definities brengen aanvullende terminologie naar voren: *Thymotactiel-affectief contact*: een vorm van contact waarin aanraking en nabijheid niet enkel lichamelijk, maar ook gevoelsmatig en existentieel betekenisvol zijn. Het betreft de affectieve ontmoeting via de tast die de ander in zijn gemoed en bestaan bevestigt. *Affectief-bevestigende happerceptie*: wijze van waarnemen en ervaren waarbij iemand via affectief contact door de ander wordt bevestigd in zijn bestaan; een gevoelsmatig-lichamelijke gewaarwording die de eigen aanwezigheid en bestaansgrond bekrachtigt. Deze terminologie maakt duidelijk dat de haptotherapie een eigen vocabulaire heeft ontwikkeld om het intermenselijke domein te beschrijven. Tegelijkertijd blijkt de toepassing van deze begrippen in de praktijk nog beperkt, hetgeen wijst op een discrepantie tussen theoretisch fundament en klinische praktijk. Dit onderstreept de noodzaak tot verdere scholing en theoretische consolidatie.

Toepassing in de praktijk

Hoewel het schema van de zijnsmodaliteiten en het theoretisch kader van Bastiaans waardevolle inzichten biedt (zie bijlage 1, p. 6), zijn ze niet direct één-op-één toepasbaar in de dagelijkse praktijk. Om de vertaalslag te vergemakkelijken, zijn daarom aanvullende instrumenten voor observatie en zelfreflectie ontwikkeld (zie bijlage 2, p. 7 en bijlage 3, p. 8). Deze instrumenten kunnen samen met de Haptotherapeutische Welbevinden Schaal (HWS) (Klabbers & Vingerhoets (2022), houvast bieden bij gesprekken en evaluaties en zijn bruikbaar voor zowel de patiënt als de haptotherapeut.

Methodologische reflectie

Hoewel dit onderzoek nuttige handvatten biedt, kent het methodologisch enkele beperkingen: de steekproefomvang van 40 haptotherapeuten is weliswaar representatief voor een exploratief onderzoek, maar beperkt de generaliseerbaarheid.

Daarnaast is het gebruik van zelfrapportage gevoelig voor interpretatiebias en sociale wenselijkheid. Ook geldt dat het observatie-instrument en het zelfreflectie-instrument (bijlage 2

en 3) nog niet wetenschappelijk gevalideerd zijn; zij dienen te worden beschouwd als praktijkgerichte hulpmiddelen ter ondersteuning van dialoog en reflectie, en niet als gevalideerde meetinstrumenten.

Door observaties van haptotherapeutische sessies en het combineren van gegevensbronnen te benutten, waaronder feedback van patiënten, kunnen deze beperkingen in toekomstig onderzoek ondervangen worden.

Aanbeveling voor toekomstig onderzoek

Het verdient aanbeveling om de voorgestelde observatie- en zelfreflectie-instrumenten in toekomstig onderzoek verder te valideren en hun toepasbaarheid in de praktijk te onderzoeken.

Conclusie en manifest

Haptotherapeuten merken dat het soms lastig is om een balans te vinden tussen het gebruik van theoretische termen en de persoonlijke woorden van patiënten. We hebben een taal nodig die de kern van ons werk duidelijk maakt, maar die ook recht doet aan hoe mensen hun ervaringen voelen en verwoorden.

Het kan helpen om de begrippen van Veldman vaker te koppelen aan concrete voorbeelden en casuïstiek, zodat theorie en dagelijkse praktijk elkaar versterken. Tegelijkertijd is het van belang dat therapeuten en patiënten hun eigen woorden gebruiken, want die persoonlijke belevingstaal vormt de kern van wat haptotherapie zo waardevol maakt.

Dit document vormt een uitnodiging: laten we samen aandacht geven aan de kernbegrippen van Veldman en ruimte maken om woorden, definities en ervaringen uit te wisselen. Wanneer therapeuten en patiënten dezelfde dimensies van zijnsmodaliteiten beoordelen via de bijgevoegde instrumenten voor observatie en zelfreflectie, kan duidelijk worden hoe theoretische begrippen aansluiten bij ervaren contact en waar verschillen ontstaan. Dit geeft inzicht in de praktische toepasbaarheid van onze taal.

Zo kunnen we gezamenlijk een vakterminologie ontwikkelen die zowel professioneel verankerd als persoonlijk gedragen is, een taal die de haptotherapie herkenbaar maakt, verdiept en verrijkt.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar alle haptotherapeuten die de vragenlijst hebben ingevuld. Mijn bijzondere waardering gaat uit naar degenen die daarnaast aanvullende feedback gaven op delen van dit artikel; hun betrokkenheid en waardevolle opmerkingen hebben dit werk aanzienlijk versterkt. Tot slot wil ik de collega's bedanken die de afgelopen vijftien jaar herhaaldelijk hebben deelgenomen aan mijn onderzoeken: chapeau voor jullie inzet en uithoudingsvermogen.

Referenties

- Academie voor Haptonomie (2025). *Opleiding Haptotherapie*. Beschikbaar via: <https://www.haptonomie.nl>
- Bastiaans, J. (1986). *Isolement en bevrijding*. Balans, Amsterdam. ISBN: 9789050180085
- Bastiaans, J. (1990). *Over aanraken in de geneeskunde*. In: 'Opening naar leven. Essays opgedragen aan Frans Veldman, grondlegger van de Haptonomie' (p. 1-6). Stichting Nos Iungit Bonum, Overasselt. ISBN: 9080056510
- Instituut voor Toegepaste Haptonomie (2025). *Opleiding Haptotherapie*. Beschikbaar via: <https://www.ith-haptonomie.nl>
- Klabbers, G. A. (2020). Impaired ability to feel: indication for haptotherapy. *International Journal of Haptonomy and Haptotherapy*, 3, 12-14. <https://doi.org/10.61370/ijnc3900>
- Klabbers, G. A., Boot, B., Dekker, M., & Hagg, J. W. (2024). Mechanisms of Haptotherapy: specific and nonspecific therapy factors. *International Journal of Haptonomy and Haptotherapy*, 12(1), 1-7. <https://doi.org/10.61370/veme5018>
- Klabbers, G. A., & Kegels, L. (2025). Presentie: voorwaardenscheppende factor, therapeutische interventie en behandelbare grootheid in de haptotherapie. *International Journal of Haptonomy and Haptotherapy*, 13(1), 1-9. <https://doi.org/10.61370/ijnc7830>
- Klabbers, G. A., & Vingerhoets, A. J. (2022). Measuring patient well-being: an exploratory study of the Haptotherapeutic Well-being Scale (HWS). *International Journal of Haptonomy and Haptotherapy*, 1, 1-7. <https://doi.org/10.61370/vnby4466>
- Merleau-Ponty, M. (2009). *Fenomenologie van de waarneming* (D. Tiemersma & R. Vlasblom, Vert.). Boom. (Oorspronkelijk werk gepubliceerd 1945). ISBN: 9789085067542
- Synergos Vakopleiding (2025). *Opleiding Haptotherapie*. Beschikbaar via: <https://www.synergos.nl>
- Veldman, F. (1970). *Lichte lasten: Kinesionomie bij de verzorging en behandeling van patiënten*. Spruyt, Van Mantgem en De Does B.V., Leiden. ISBN: 902381049
- Veldman, F. (1988). *Haptonomie: Wetenschap van de affectiviteit*. Bijleveld Press, Utrecht. ISBN-13: 978-90-6131-976-4
- Veldman, F. (2007). *Levenslust en levenskunst. Zin, inhoud en betekenisverlening aan het persoonlijke leven binnen de menselijke samenleving*. Van der Veer Media, Blaricum. ISBN-13: 9789079166022
- Veldman, F., & Soler A. (2013). *Woordenboek van de Haptonomie (Dictionary of Haptonomy)*. (De originele Franstalige versie werd verbeterd en vertaald in het Nederlands door Chardon, C., Guichelaar, J., Hagg, W. J., Horst, M. ter, Klabbers, G. A., Opheij, I., Van Rijsselberg, I., Veldman-van Polen, A., Vermeulen, H., Wibbels-Pancras, F.). Haptotherapie Nederland, Apeldoorn. ISBN-13: 9789081524704
- VVH (2025). Vereniging van Haptotherapeuten. Eerste Keucheniusstraat 35 H, 1051 HP Amsterdam. Beschikbaar via: <https://www.haptotherapeuten-vvh.nl>

Bijlage 1

Tabel 1: Zijnsmodaliteiten

	Apertus*	Insensus	Rationalis	Affectus	Concentus
Kernkwaliteit	Openheid naar de wereld (jonge kind)	Zelfbescherming en het 'hebben' van een lichaam	Cognitieve helderheid en betekenisverlening	Affectieve resonantie en gevoelscontact	Relationele harmonie en vriendschap
Kernwoorden	Openheid, verwondering, beschikbaarheid	Zelfbehoud, bescherming, controle	Intelligentie, analyse, inzicht	Beleven, empathie, expressie	Verbinden, gemeenschap, samenhang
Wezenlijk niveau	Onbevangen openstaan	Lichamelijke aanwezigheid	Denken en begrijpen	Aanzijn en basiszekerheid	Integratie en samenklank
Doelstelling haptotherapie	Ontvankelijkheid en openheid versterken	Bewustwording van begrenzing en zelfhandhaving	Autonomie en zelfvertrouwen vergroten	Affectieve afstemming en zelfverzekering versterken	Harmonie in relaties bevorderen

***Apertus:** door de auteur (Klabbers) geïntroduceerde aanvulling op de door Frans Veldman beschreven zijnsmodaliteiten. Deze indeling dient als theoretisch raamwerk en reflectie-instrument instrument en is niet gevalideerd of algemeen aanvaard.

Toelichting op het schema zijnsmodaliteiten

De Insensus, Rationalis, Affectus en Concentus kunnen gezien worden als manieren van bestaan of handelen, als zijnstoestanden waarin iemand zich kan bevinden. De Apertus wordt voorgesteld als de oerzijnsvorm die de basis vormt voor alle overige zijnsmodaliteiten. Het duidt op de ontvankelijke en onbevangen openheid van het individu ten opzichte van de wereld, zoals zichtbaar bij het jonge kind en tevens relevant als fundamentele levenshouding.

Bastiaans' drie zijnswijzen als theoretisch fundament voor de haptotherapie

Bastiaans (1986, 1990) onderscheidt drie fundamentele zijnswijzen: de onbegrensde, de begrensde en de ontgrensde zijnswijze. Deze bieden een theoretisch kader om de ontwikkeling van contactvaardigheden, zelfbewustzijn en affectieve veerkracht te begrijpen.

Onbegrensde zijnswijze: gekenmerkt door vroege symbiotische ervaringen, zonder onderscheid tussen zichzelf en de ander. Zelfgrenzen zijn nog niet ontwikkeld. In haptotherapeutische termen correspondeert dit met de Apertus (ontvankelijkheid en openheid).

Begrensde zijnswijze: bewustzijn van eigen grenzen, mogelijkheid tot autonomie. Overeenstemming met de Insensus (lichamelijke aanwezigheid, grenzen en stevigheid) en de Rationalis (cognitieve ordening, inzicht en betekenisgeving).

Ontgrensde zijnswijze: flexibel kunnen openen en sluiten in contact en expressie en betrokkenheid, met behoud van identiteit en zelfvertrouwen. Sluit aan bij de Affectus (emotionele resonantie) en de Concentus (integratie, samenhang en harmonieuze relaties).

De drie zijnswijzen van Bastiaans bieden een helder referentiekader voor de haptotherapie, maken inzichtelijk hoe contactprocessen zich ontwikkelen, waar verstoringen kunnen ontstaan, en hoe haptotherapeutische interventies kunnen bijdragen aan verschuivingen richting een ontgrensde zijnswijze. Bastiaans (1990) benadrukt (in de bundel 'Opening naar Leven', p. 3) de ontwikkeling richting de ontgrensde zijnswijze en stelt dat deze humane zijnstrant juist in de haptotherapie wordt bevorderd door aanrakingservaringen te vergroten en te optimaliseren.

Visie

Hoewel het schema zijnsmodaliteiten (tabel 1) een zekere ontwikkelingsrichting suggereert, van individueel overleven (Insensus, Rationalis) naar relationeel samenzijn (Affectus, Concentus), hoeft het niet als een lineair pad te worden begrepen. De verschillende zijnsmodaliteiten dienen niet opgevat te worden als afzonderlijke of elkaar uitsluitende toestanden, maar als complementaire dimensies die in wisselende mate gelijktijdig aanwezig zijn. In elk moment kunnen aspecten van lichamelijke gewaarwording (Insensus), cognitieve betekenisgeving (Rationalis) en affectieve resonantie (Affectus) samenvallen en elkaar beïnvloeden, waarbij de Concentus uitdrukking geeft aan de integratieve samenhang. Ook Bastiaans' driedeling toont een dynamisch model: elementen uit de onbegrensde en begrensde zijnswijze blijven werkzaam, terwijl de ontgrensde zijnswijze vooral verwijst naar het vermogen soepel te schakelen en zich relationeel af te stemmen met behoud van identiteit en zelfvertrouwen.

Bijlage 2

Observatie-instrument Zijnsmodaliteiten-1

Naam haptotherapeut:
(= degene die de vragen beantwoordt)

Naam patiënt:

Datum:

Instructie

De onderstaande items hebben betrekking op jouw observatie van de patiënt tijdens deze sessie. Geef voor iedere uitspraak aan in welke mate deze van toepassing was, door één antwoordoptie aan te kruisen. Elk domein wordt weergegeven met twee tegenovergestelde uitspraken. Kies steeds het antwoord dat het meest overeenkomt met jouw observatie van de patiënt tijdens de sessie. Er zijn geen juiste of onjuiste antwoorden; het doel is uitsluitend het in kaart brengen van jouw waarneming in dit moment.

Aanwezigheid P. is voelbaar aanwezig in het contact	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Aanwezigheid P. is teruggetrokken/ afwezig in het contact
Openheid P. is open en toegankelijk voor de ander	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Openheid P. is gesloten en moeilijk bereikbaar voor de ander
Afstemming P. stemt zich af op de ander	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Afstemming P. houdt afstand en sluit de ander buiten
Autonomie P. handelt zelfstandig en autonoom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Autonomie P. zoekt steun en bevestiging bij de ander
Bewustzijn P. toont bewustzijn van eigen gevoelens en intenties	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Bewustzijn P. toont weinig bewustzijn van eigen gevoelens en intenties

Toelichting (observatie-instrument)

Dit instrument kan door de haptotherapeut worden gebruikt om een observatie van een patiënt vast te leggen en deze te vergelijken met observaties op andere momenten. Daarnaast kan het instrument dienen als aanknopingspunt voor een gesprek met de patiënt en/of als hulpmiddel bij de gezamenlijke evaluatie van het behandelproces. Het observatie-instrument is nog niet wetenschappelijk gevalideerd en dient te worden beschouwd als praktijkgericht hulpmiddel ter ondersteuning van dialoog en reflectie.

Dit instrument kan vrij worden toegepast voor niet-commercieel gebruik binnen de haptotherapiepraktijk en voor wetenschappelijk onderzoek, met dien verstande dat de oorspronkelijke bron wordt vermeld: © Dr. Gert A. Klabbers, versie 07-09-2025

Bijlage 3

Zelfreflectie-instrument Zijnsmodaliteiten-2

Naam patiënt:
(= degene die de vragen beantwoord)

Naam haptotherapeut:

Datum:

Instructie

De onderstaande items hebben betrekking op jouw beleving tijdens de sessie. Geef voor iedere uitspraak aan in welke mate deze op jou van toepassing was, door één antwoordoptie aan te kruisen. Elk domein wordt weergegeven met twee tegenovergestelde uitspraken. Kies steeds het antwoord dat het meest overeenkomt met jouw ervaring tijdens de sessie. Er zijn geen juiste of onjuiste antwoorden; het doel is uitsluitend het in kaart brengen van jouw subjectieve ervaring.

Aanwezigheid Ik was voelbaar aanwezig in het contact	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Aanwezigheid Ik was teruggetrokken/ afwezig in het contact
Openheid Ik was open en toegankelijk voor de ander	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Openheid Ik was gesloten en moeilijk bereikbaar voor de ander
Afstemming Ik stemde mij af op de ander	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Afstemming Ik hield afstand en sloot de ander buiten
Autonomie Ik handelde zelfstandig en autonoom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Autonomie Ik zocht steun en bevestiging bij de ander
Bewustzijn Ik was mij bewust van mijn gevoelens en intenties	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Bewustzijn Ik was mij weinig bewust van mijn gevoelens en intenties

Toelichting (zelfreflectie-instrument)

Dit instrument kan door de patiënt worden ingevuld om stil te staan bij de eigen beleving tijdens een sessie. De antwoorden kunnen op een later moment worden vergeleken om veranderingen of patronen in de beleving zichtbaar te maken. Daarnaast kan het instrument dienen als uitgangspunt voor een gesprek met de haptotherapeut en bijdragen aan de gezamenlijke evaluatie van het behandelproces. Het zelfreflectie-instrument is nog niet wetenschappelijk gevalideerd en dient te worden beschouwd als praktijkgericht hulpmiddel ter ondersteuning van dialoog en reflectie.

Dit instrument kan vrij worden toegepast voor niet-commercieel gebruik binnen de haptotherapiepraktijk en voor wetenschappelijk onderzoek, met dien verstande dat de oorspronkelijke bron wordt vermeld: © Dr. Gert A. Klabbers, versie 07-09-2025